

Nr 207.

Av herr Lindhagen, om riktlinjer för svensk utrikespolitik.

Fredsfrågan kallas ibland för frågornas fråga. All ävlan har ju till mål att komma till ro med världen och oss själva. Ingen förnekar, att det förhåller sig så, och alla bära vi inom oss i sorglösa ögonblick någon längtan etter en fullkomligare världsordning. Intressekampen fördunklar detta uppsåt, men samtidigt verka de uppbyggande krafterna i det fördolda.

Den nuvarande situationen i denna kamp mellan *vildmarken, civilisationen och kulturen* kan belysas från olika sidor. För min del tror jag, att den riktigt återgives i följande bild av det politiska världsläget.

Hur förhåller det sig nämligen i själva verket?

Inom varje människas barm bor dels en kapitalist, som gärna vill behålla vad han har, och dels en kommunist, som gärna vill dela med andra vad han icke har. Detta inhyseförhållande har människan gemensamt med djuren. Det är materien, som talar. Att äta och att ätas, det är djungelns lag.

Men dessutom dväljes en gud inom varje människa. Hon har nämligen möjligheter att handla »efter bästa förstånd och samvete». Förståndet spänner en bro av kompromisser mellan stoftets och andens riken. Från samvetet åter, andens odödliga stridsman, utströmmar den oförstörbara och segrande enhetsfronten mellan människorna. Denna realitet, den största som finnes, humaniserar människodjuret och möjliggör samhällsbyggnader. Det är på den, som drömmen om framtiden både materiellt och själsligt är grundmurad.

Detta ostridiga naturvetenskapliga förhållande uppdelar utvecklingen i tre epoker, vildmarkens, civilisationens och kulturens tidsåldrar. Civilisationen, vår tids epok, utmärkes av den primära ekonomiska skumplöjningen under ledning av makten med hjälp av tända naturkrafter. Bortom civilisationen förtonar kulturen, grundad på djupplöjning samt uppbyggnaden av ekonomiskt och andligt fria människor. Hur långt har vår tid hunnit i detta framåtskridande?

På teknikens område befinna vi oss för närvarande i en guldålder. En modern oceanångare är ett under, flygskroppen ett förverkligat luftslott och radiovågornas hemlighet en saga, som »sanning blev en gång». I de andliga verkligheternas värld går vildmarkernas brytande långsammare. Där råder ännu stenålder. Våra hjärtans hårdhet är ett svårarbetat material, och den goda viljans regim dröjer.

Vi dväljas nu således i civilisationens högsommar. Maktställena tävla

om att till sin fördel tämja våra lidelser, och intressekampen rasar på djupen.

Parlamentarismens nuvarande vanskligheter komma en gång att be-
tvingas. På ruinerna av civilisationen uppbygges av *de många små kraf-
terna* i tidernas längd kulturen. Samvetsfronten mellan alla människor
är uppenbarligen den stora realitet, på vilken all framfärd grundas. I dess
tecken skall folkväldet lösas ur sitt tvång och den allmänna rösträtten
kunna utträta något väsentligt.

Denna situation belyser läget i striden för freden. De olika maktställena
äro ej beredda till någon djupplöjning. Varje sådant ställe frågar sig, om
meningen är, att det skall avstå från något av sina politiska program eller
sina möjligheter till maktens erövring. Detta kommer nämligen alltid att
bli för mycket begärt.

Därav följer att inom de politiska partiernas aktioner icke nu kan upp-
bringas någon benägenhet att begiva sig till de vidder på lång sikt, som
omspännas av fredsfrågans lösning. Alla dess övriga grundvalar samman-
sjunka ohjälpligt inför det allmänna övervägandet, företrädesvis av den
militärpolitiska situationen. Man ser efter i programmet, och står där starkt
försvar, blir svaret, att endast ett sådant försvar kan gagna freden. Vill
programmet ha någon minskning i rustningarna, blir detta det äkta freds-
programmet med blundande för andra faktorer. Har man omedelbart in-
tresse av försvarets totala nedskrivning för det egna landet, vilket sällan
anses vara förhållandet, blir även avrustningen ett fredsprogram.

Såsom enskilda personer åter ge vi mera vittgående medgivanden. Detta
kan varsla möjligen om nya framryckningar i framtiden, men betyder för
tillfället ej så mycket. Det är ju politiska handlingar, som måste komma
till, för att något skall bli uträttat.

Därtill kommer den ärftliga belastningen, att utrikespolitiken ligger på
sidan om folkrepresentationens uppgifter, som enligt hävd avse tillvara-
tagandet av landets inre angelägenheter. Regeringarna ha ansetts vara
priviligierade att ensamma sköta utrikespolitiken. Denna föreställning
gör sig gällande ännu. Den har skapat obekantskap med de internationella
frågorna bland allmänheten och sparsamhet inom pressen med informatio-
ner. I ett land som Sverige med dess mer än hundraåriga neutralitets-
politik och avskildhet från världen ligga världshändelserna särdeles in-
svepta i dunkel.

Det är således i första rummet på de många små krafterna i landet, som
ett upplysningsarbete måste byggas. Samtidigt bör väl även parlamen-
tarismen småningom inrikta sig mot denna försummade del av dess upp-
gifter.

Fredsfrågan är sålunda icke allenast en militärfråga. Den har på sitt
program många andra grundvalar av produktiv natur. Det kan därför
vara lämpligt att börja påminnelserna med de senare.

Världsspråket.

Vad stort sker, sker ofta tyst. Medan världens styrelser under buller och bång förgäves söka vinna en avslutning på Babels torn med militärväsende, intressekamp och klena kompromisser, är det nu som alltid folkets självbevarelsedrift, myrornas arbetsflit, som räddar oss. Detta gäller icke minst folkens befrielse ur trälldomen under språkgränsernas uråldriga ofärd. Sakens natur och livets erfarenheter tala med tusende tungor om behovet, om vi blott lyssna något.

Världsspråksfrågan slog som en blixtned i mitt medvetande vid en internationell kongress i Köpenhamn år 1910. Mer än tusen ombud från de flesta länder voro församlade. Språkförbistringen var oerhörd, och de skandinaviska delegerade stodo där till största antalet handicapade.

Vilken skillnad företedde icke för mig den internationella esperantokongressen i Danzig och Warschau år 1927, också med inemot tusen deltagare, representerande trettiofem olika språk och alla samhällsklasser. Det var ett makalöst broderskap, som möttes i samförstånd kring ett enda språk. Det låg något av framtidens vingslag över församlingen.

Under denna kongress reste sig vid horisonten en morgonrodnad. Vid dess öppnande förkunnade den japanska delegationens talesman, att de europeiska språken voro en outhärdlig börda för Asien. När esperanto blivit genomfört i hela Japan, då först börjar Japans internationella liv, sade han. Vid fristaden Danzigs fest för kongressen uti de gamla Hansapatrieciernas samlingsplats med hopade minnesmärken reste sig en annan son av fjärran östern. Han vinkade åt sin hustru, som satt längre bort, att följa hans exempel. Hon stod där i sin nationaldräkt med hopknäppta händer och nedböjt huvud som en orörlig bildstod, medan mannen talade om *världsdelarnas förbrödning genom ett samfällt tungomål*. Hon stod där den unga japanskan såsom en halvt utsprucken blomma, såsom en viskning av fredsröster, såsom en bönhörelse, såsom ett löfte från en främmande värld. Det blir måhända från morgonlanden, som denna stora frögörelse skall komma även över aftonlanden.

Språkgränsernas ok har man ännu icke förmått lindra annat än genom ett nytt övervälde: de tre privilegierade språken franskans, engelskans och tyskans hegemoni över alla andra språkfamiljer, stora såväl som små.

I vår mellanfolkliga tid bör väl framför allt denna oerhörda spärrfästning mot folkförbrödningen falla. Att det ej redan skett beror främst därpå, att detta övervälde fortfarande tillbedjes slaviskt av de undertryckta folken själva. Det borde ej behöva erinras om det ofantliga arbete, de ruinerande omkostnader, de magra resultat, den oförtjänta oförmåga att göra sig gällande, som en sådan världsordning pålägger de förtryckta staterna och deras medborgare.

Det är här icke fråga om modersmålen avskaffande utan borttagande av språkgränserna genom att vid sidan av nationalspråken ställa ett av

alla inlärt världsspråk. Därigenom kunna andarna omsider förbrödras. Språkgränsernas hets till ekonomiska, militära och andliga fejder försvinner. De olika nationerna, små likaväl som stora, kunna göra sitt inflytande behörigen gällande. Individernas möjligheter vidgas ofantligt. Deras utkomstmöjligheter ökas, deras synkrets vidgas, deras självkänsla stärkes, och klasskillnaderna hävas på en viktig punkt. De internationella förhandlingarna bliva icke ett privilegium för tre nationer eller gynnade individer. Tillträdet står öppet för alla på samma gång förhandlingarna bliva överkomliga, fruktbarare och tidsbesparande. Demokratierna i de olika länderna kunna på ett normalt sätt finna varandra. Vetenskapen, tekniken och handeln behöva av samma orsaker världsspråket. Alla behöva det.

Skolorna kunna äntligen lättas från en börda. Den mångspråkiga undervisningen kan till gagn för annan förbisedd kultur nedbringas till rimliga proportioner. Då kanske även kan tagas behörig hänsyn till andra språk än de tre europeiska, som under skydd av ett obehörigt privilegium tillvälla sig ensamma den oriktiga benämningen kulturspråk.

Frågan blir då först, om till världsspråk skall väljas ett gammalt nationalspråk eller ett nybildat världsspråk. De förra språken, även kallade de levande, bliva konstgjorda språk för alla, som ej ha dem till modersmål. De äro ytterligt svårlärda och kunna aldrig bliva för menige man någon levande tillhörighet. Engelska grammatiken är lättast, men språket har eljest sina stora svårigheter. Det kan även kallas för ett barbariskt språk, då knappast ett ord uttalas såsom det skrives. Ett nationalspråks upphöjande till världsspråk är dessutom en politisk omöjlighet. Andra nationer, särskilt de större, underkasta sig icke ett sådant herravälde, som detta gynnande av en viss nations språk skulle medföra över de andra nationerna. Detta börjar alltmer inses även i inflytelserika kretsar.

Doktor Zamenhoff har genom sin ostridigt geniala skapelse esperanto skänkt världen vad den behöver. Det är ett enkelt, logiskt och lättlärt språk. Engelska vetenskapssamfundets hjälpspråkskommitté yttrade 1923: »I bästa fall tager det tjugo gånger så lång tid att lära engelska ofullständigt som att behärska esperanto grundligt. Varför begära, att för vår bekvämlighet större delen av mänskosläktet skulle studera tjugo gånger längre tid endast för att lyckas komma i förbindelse med sina medmänniskor mindre fullkomligt?» Folkförbundets generalsekretariat avslutade en omfattande utredning 1922 med följande påstående: »Det kan fastslås som en absolut sanning, att esperanto är åtta eller tio gånger lättare än varje annat främmande språk och att det är möjligt att lära sig tala detsamma utan att lämna sitt eget land.»

Experiment mångenstädes i skolor ådagalägga, att språket tilltalar barnen. De finna det överkomligt och intressera sig högeligen för korrespondenser på språket med skolbarn i andra länder. Genom sin logiska

byggnad lärer det ock visat sig ägnat att läggas till grund för språk- undervisning och underlätta studiet av nationalspråk.

Esperanto är också ett levande språk, som talas i alla länder och utvecklat sig efter behovet. Folkförbundets generalsekretariat skrev i sin nämnda utredning: »Esperantos överflödande bruk i skrift och tal sedan 35 år tillbaka har givit det karaktären av ett levande och böjligt språk, som redan är utvecklat och mäktigt av ytterligare framsteg.»

Genom rundradions utsträckande utöver landgränserna ha folken fått en ny längtan efter språkbefrielsen. Man vill förstå vad som talas från de främmande länderna. Men den stora massan abonnenter kan det icke och skall aldrig kunna det, förrän världsspråket kommit med sin nya värld.

Motståndet kommer från samhällenas konservativa överbyggnader. Särskilt belysande är, att personer, som mer eller mindre lärt sig något franska, engelska eller tyska, ofta äro de obevekligaste motståndarna och detta oberoende av partiställning.

Ingenstädes mötes en sådan obekantskap i världsspråksfrågan och obenägenhet att intränga i den som hos styrelser och de övriga höjderna. Detta avslöjar, hurusom medkänslan med mänskligheten — den enda förlösande kraften — även i detta fall väsentligen saknas. När man erkänner det nuvarande tillståndets oeffter rättlighet, faller man tillbaka på något av sina i vaggan eller efteråt inlärdas nationalspråk men aktar sig instinktivt från att föreslå den irrationella och omöjliga uppgiften att förordas internationell överenskommelse om något privilegierat nationalspråks inlärande i alla världens skolor. Man hänvisar, att »utvecklingen» får sörja för saken, förmodligen i årtusendenas längd.

Många inflytelserika personer förstå ej ens, att världsspråket måste vara ett. Till och med Lenin svarade mig 1918, då jag uppfordrade honom att verka för ett världsspråk: »Varför skall det vara ett världsspråk, vi ha ju redan tre världsspråk, och ryskan blir det fjärde.» Carl XII ville åter ha blott ett världsspråk, men ansåg svenskan böra intaga denna ställning. Vid interparlamentariska unionens kongress 1925 yrkade de amerikanska spanjorerna, att spanskan skulle bli unionens fjärde kongressspråk. En japan invände då, att i en sådan händelse även japanskan borde bliva kongressspråk, o. s. v. Vi kunna tillägga, att med lika rätt böra alla språk vara kongressspråk.

Intressant är experimentet att vädja till parlamentarikerna. Detta har ända sedan 1911 av mig försökts i den övertygelsen, att konsten att rätt styra staterna, och numera även världen, måste åtminstone i någon mån inläras och utövas även på de platser, där denna styrelse äger rum. Interparlamentariska ledande kretsar ha befunnits vara oemottagliga för saken. Svenska riksdagens första kammars majoritet har två gånger begärt svenska regeringens initiativ, men märkligt nog har andra kammarens

majoritet förkastat detta förslag. Det segrande motståndet därstädes liksom sedan fjolåret även i första kammaren fördes an av socialdemokratiska intellektualister och konservativa i strid mot en del socialdemokratiska, frisinnade och konservativa menige.

Man framförde nyligen i Sverige till och med parollen, att folkets djupa led och särskilt arbetareklassen bör i folkskolan och under sin fritid studera ett av de tre privilegierade språken för att kunna tillägna sig deras litteratur på originalspråket. Därigenom skulle de, säger man, »kunna följa andra folks liv och tillgodogöra sig deras kulturella skatter.» Sällan hava väl räckts ett folk väldigare stenar i stället för bröd. Medelklassen och icke ens överklassen i stort sett kan genom kunskaper i tyska, franska eller engelska följa något av dessa folks liv och tillgodogöra sig deras kulturella skatter. Detta är endast ett fåtal privilegierade människor förbehållet. Allra minst kunna de på denna ensidiga, högst tresidiga väg intränga i de hundratals övriga folkens liv och andliga skatter, vilka väl också äro verkligheter. Förhållandet är, att alla klasser i Sverige bibringas kännedom om andra folks liv och kultur genom svenska läroböcker, svenska tidningar och svenska översättningar. Enahanda är säkerligen förhållandet i alla andra länder.

Stora framsteg ha sina rötter i folkens självbevarelsedrift. Världsspråksrörelsen är en folkrörelse, som tar allt vidsträcktare utbredning.

Det är av intresse, att förståelsen för världsspråksrörelsen synes vara kraftigast i Europa inom just England, Frankrike och Tyskland. Till och med deras officiella värld uppmuntrar mången gång esperanto — kanske därför, att de alla tre sträva efter världsherraväldet. Engelska vetenskapssamfundet förordar det. Engelska fackföreningarnas kongress 1925 uttalade sig för esperanto som världsspråk. Detta gjorde ock transportarbetarnas federation, omfattande två miljoner medlemmar, på sin kongress 1924. Folkförbundets generalsekretariat har uttalat sig i samma riktning liksom ock en myckenhet handelskammare i världen med handelskammaren i Paris i spetsen. Detta blott exempel bland otaliga andra.

Ett hinder har varit oenigheten mellan anhängare av Zamenhoffs skapelse. Striderna mellan esperanto och reformesperanto eller ido få ej slå ner mänsklighetens berättigade krav. Vi neutrala i denna språkstrid måste konstatera, att esperanto har trängt in på ett överväldigande sätt i det praktiska livet. Det finnes ingen annan utväg än att gå fram för esperanto såsom beprövat och mest ägnat att samla en världsoption. Företrädarna för båda språkgrupperna äro eniga om att världsspråkstanken kräver medverkan av staternas officiella målsmän. När den tiden kommer, kan hänsyn tagas till de förbättringar i språkets detaljer, som må påkallas.

Även ytterligare ett eller annat språkssystem vill göra sig gällande. De ha icke slagit igenom och mänskligheten kan ej vänta oändliga tider.

Man söker ofta trösta obekantskapen i ämnet med att världsspråket endast avser att vara ett internationellt »hjälpsspråk». Esperanto rör sig dock i tal och skrift på alla områden lika suveränt som varje annat levande språk, och litteraturens mästerverk översättas till det lika väl och lätt som till andra språk. Vid esperantokongressen i Danzig och Warschau 1927 fick jag ett levande intryck av att esperanto var allt annat än bara ett hjälpsspråk.

Det antydes ibland, att Asien ej kan vara tillfreds med ett språk sammansatt av europeiska språkrötter. Det är ej omöjligt, att genom sådan propaganda nya hinder och oändliga uppskov skola kunna åstadkommas. Må då såsom en förberedelse Europa och dess dotterländer taga sitt världsspråk och Asien och Afrika sitt. Vi kunna lära varandras. Efterkommande må vara förbehållet att skapa den slutliga enheten. Tillsvidare sluter emellertid Asien alltmer upp kring esperanto, en folklig ättling av den forna lärda världens världsspråk, latinet.

Jäväl, när ett för människan i gemen överkomligt och politiskt neutralt språk blir genom internationell överenskommelse antaget till världsspråk, som inläres i alla världens skolor, då först börjar det dagas för ett verkligt internationellt liv. Denna produktiva revolution, fredens främsta betingelse, kan genomföras under en kort tidrymd. Nu kunna folken med profeten Esaias utropa: »Trälar råda över oss, ingen finnes, som rycker oss ur deras hand.» Må därför vår lösen bliva: »Förtryckta språk i alla länder, förenen Eder!»

Denna lösen har omsider även ett svenskt parti upptagit. Den svenska socialdemokratiska kongressen år 1928 beslöt uttala sig för, att världsspråket esperanto borde genom internationell överenskommelse antagas såsom världsspråk och inläras i alla världens skolor.

Nationernas självbestämmanderätt i alla världsdelar.

Vid sidan av världsspråket reser sig den likaledes olösta frågan om nationernas självbestämmanderätt, såsom en i vår tid särdeles betydelsefull angelägenhet i fredens organisation.

Det är möjligt att under årtusendenas lopp nationerna skola sammanmälta, sedan möjligheter därtill beretts dem genom ett gemensamt språk. I vår tid äro de världssamhällets naturliga personer, organismer, sammanflätade av gemensamhet i härstamning, språk, historia, tillvarelsesätt, sedvänjor och lagar. De äro med andra ord de härskande realiteterna i det internationella livet.

Varhelst en sådan personlighet blivit undertryckt av inkräktare har den begagnat alla tillfällen för att avskudda sig detta ok. Förvecklingar och krig utan tal hava lett sitt ursprung från åsidosättandet av nationernas självbestämmanderätt. Världen får ingen rättsordning och ingen varaktig

fred förrän denna grundsats blivit fastställd och genomförd i medvetandet och lagarna.

Genom världskriget blev nationernas självbestämmningsrätt i grova drag för första gången genomförd i Europa. En rad av nya stater ha uppstått. I gränstrakter däremot råder fortfarande sammanblandning och missnöje. De europeiska nationella minoriteternas rätt utgör ett ständigt, ofta het-sigt diskussionsämne på interparlamentariska unionens kongresser. Hatet särskilt mellan Balkanstaterna är oroväckande.

Vådligast för världsfreden äro dock de olösta asiatiska och afrikanska nationalitetsfrågorna. Fredsproblemet kulminerar just nu i detta missförhållande. Det gäller skulle man kunna säga politiskt de asiatiska nationaliteternas frigörelse, ekonomiskt de trångbodda österlänningaras rätt till nya boningsplatser samt andligt en sammansmältning mellan den nufortida västerns mäktigare materia och det gamla Asiens djupare ande.

Asiens uppvaknande är väl den förnämligaste politiska företeelsen i vår tid. Kinas enande är en betydelsefull milstolpe i denna utveckling, den varslar om åtskilligt. Det ser nästan ut som om lösningen av nationalitetsfrågan liksom av världsspråket skall måhända komma från Östern.

Erfarenheterna äro ej hoppfulla. Före världskriget ansåg nordiska interparlamentariska förbundet, att nationernas frihetsförklaring icke föll inom förbundets verksamhetsområde. Omedelbart efter kriget frångick förbundets ledning denna uppfattning, men intresserade sig i alla fall icke för saken. Det fordrades således dock ett världskrig för att bibringa förbundet insikt om, att nationernas självbestämmningsrätt var en internationell fredsfråga. Svenska riksdagen har sedan länge ställt sig avvisande. En ljusning inträdde med Ålandsfrågan. Den svenska delegationen fick till stånd ett uttalande i nordiska interparlamentariska förbundet, att förevarande friförklaring borde införas i folkförbundets pakt, och svenska riksdagen skrev i enahanda syfte. När Ålandsfrågan sedan löstes på sätt som skedde, utslocknade intresset åter på båda hållen.

Interparlamentariska unionen avböjer också. Den behärskas av stater, som utöva herraväldet över de beroende utomeuropeiska folkslagen. Det är för mycket begärt att hoppas på omedelbar tillslutning av stater, som äro så bundna av gamla traditioner och aktuella livsintressen. Vid unionens kongress år 1925 i Washington avfördes frågan, så vitt jag förstår, ohjälpligt från dagordningen. Då beslöts på förslag av rådet ingenting mindre än att hädanefter skulle inom unionen talas i stället om »stater-nas» rättigheter och skyldigheter i förhållande till varandra. Erinringar att nationaliteternas rättigheter ej fingo förbises lämnades av majoriteten utan beaktande. På detta sätt drages uppmärksamheten än mer bort från beroende nationaliteters ställning inom den härskande staten. Denna sak blir en inre angelägenhet, i vilken någon utomstående ej får blanda sig. Folkförbundet står väsentligen på samma ståndpunkt. I dess

akt saknas av förenämnda skäl något hävdande av nationalitetsprincipen i hela dess omfattning.

På allmänna fredskongresser möter däremot ofta anslutning till idén. På senare tider har emellertid fredsbyrå i Genève börjat orientera sig i åtskilligt emot de parlamentariska ståndpunkterna.

Det har bildats en »liga mot imperialismen och för nationell oavhängighet». Ligan, som har anslutning från hela världens undertryckta folk, höll år 1927 i Brüssel en kongress. Vid denna avgåvos rapporter och antogos innehållsrika resolutioner till förmån: för kinesiska folkets frihetskamp; för Indiens, Persiens och Mesopotamiens frigörelse; för folk hotade av den nordamerikanska imperialismen; för Egyptens och de arabiska folkens frihetskamp; för Sydafrikas och Nordafrikas kamp om sin befrielse; för negrernas frihetskamp; för kampen om Indonesiens oavhängighet; för det indokinesiska folkets frihetskamp; för det koreanska folkets frihetskamp. Vidare berördes »den italienska fascismens kolonialpolitik» samt »den nya tyska imperialismens kolonialhunger».

Kongressens förhandlingar äro utgivna i tryck. De ådagalägga i varje fall, vilka ofantliga verkligheter, som ligga bakom de utomeuropeiska nationaliteternas frihetskav och vilka faror som hota från detta brännbara material.

Jordens befolkningsfråga och rasernas likställighet.

Jordens befolkningsfråga är kanske tidens största ekonomiska problem. Länders överbefolkning leder till fattigdom, strid för tillvaron och katastrofer. Så länge befolkningsfrågan överlämnas åt blinda ödens spel, ligger kriget på lur.

I denna angelägenhet är, liksom i fråga om nationalitetsbefrielsen, den europeiska sinnesstämningen icke i höjd med tidens krav. Intressena och maktställningarna förblinda oss. Vid interparlamentariska unionens sammankomster diskuteras ibland det synnerliga behovet för européer av emigration. De utomeuropeiska ländernas behov lämnas ur räkningen.

Även Asiens överbefolkade länder äro i behov av emigration. Japau, Kina och Indien äro till stora delar överbefolkade. Varthän de rikta sina blickar äro européerna före dem samt förneka österlänningarna tillträde till jordens koloniområden. Asiens fastland med dess kolonisationsmöjligheter i Sibirien är avstängt. Nordamerika har faktiskt länge varit spärrat, och nyligen har förbudet ytterligare skärpts. Australien och Stilla havets länder med sina utrymmen äro också förbjudna territorier. I Sydafrikas förenta stater är det förbjudet för österlänningar att köpa jord. I staten Transvaal är det förbjudet att ingå äktenskap mellan vita och färgade. I åtskilliga stater förnekas asiaterna att driva handel och industri, och i de andra är det faktiskt omöjliggjort för dem. På hotell, teatrar, kinematografer, spårvagnar, automobiler och annat är det ett

vanligt anslag: »Endast för européer» (Europeans only). Endast inom Sydamerika står tillsvidare emigration öppen även för Asiens folkslag.

Målsmän för Östern pläga framhålla, att när tillträde vägras deras folk till de sibiriska kolonisationsområdena, när de utestängas från Stilla havets länder och andra utrymmen, när nya industriernas konkurrens på de europeiska marknaderna icke heller gör till fyllest, då återstår för dem endast — kriget.

»Endast för européer» är en krigsförklaring. Vid fredsförhandlingarna i världskriget äskade japanska ombuden, att rasernas likställighet skulle inskrivas i folkförbundets akt. Kravet avslogs, även detta var väl en krigsförklaring.

Från utomeuropeiska folkslags undertryckande liksom de europeiska monopolerna på kolonisationsmöjligheter kommer för närvarande den största krigsfaran. Ett nytt krig mellan världsdelar och raser. Vi måste dock hoppas, att det ej skall gå så långt. En utväg är inskränkning av barnantalet. Japanska regeringen lär ha utfärdat en uppmaning därom till folket. Det är nog ej lätt att skapa sådan omtanke hos raser, bland vilka stark barnalstring växt i blodet.

Vid interparlamentariska unionens konferens år 1928 i Berlin inträffade något oväntat. Emigrations- och immigrationsproblemen stodo på dagordningen. Redan vid unionens konferens 1924 i Bern hade jag vid behandlingen av samma ämne erinrat, att frågan var av betydelse icke blott, såsom under förhandlingarna framhölls, endast för de europeiska folken utan även för de asiatiska. Denna nya synpunkt blev av kongressen överlämnad till begrundande av unionens kommission för sociala och humanitära frågor. Då nu kommissionens utlåtande skulle behandlas i Berlin befanns, att kommissionen icke det ringaste befattat sig med ovannämnda angelägenhet och i det framlagda förslaget till resolution förbigicks också saken. I anledning därav hemställde jag om följande tillägg till resolutionen:

»En särskild fråga är kolonisation av väsentligen obrukade bosättningsområden genom utvandring från överbefolkade delar av världen. Detta är en livsfråga för stora delar av Asien likaväl som för Europa. Denna världens befolkningsfråga sammanhänger med det alltid aktuella problemet om rasernas likställighet. Bakom dessa realiteter döljer sig, tillika med den olösta nationalitetsfrågan i de olika världsdelarna, den största faran för världsfreden. Denna fara måste så vitt möjligt avvecklas genom internationell överenskommelse. Konferensen uppfordrar unionens landsgrupper och folkförbundet att skänka saken allvarlig uppmärksamhet.»

Det föreslogs, att detta förslag skulle överlämnas till kommissionen för studium, »emedan det innehåller helt nya frågor». Jag erinrade däremot, att nationalitets- och rasfrågorna lågo klara inför våra blickar, men hemställde, att församlingen denna gång ville återsända förslaget igen till

kommissionen, åtminstone med uttryckligt sympatiuttalande för förslaget från församlingens sida. Efter lång replikväxling rörande propositionsordningen beslöts bland annat att återsända mitt tilläggsförslag till kommissionen. Därefter voterades på Ileras yrkande, om denna återremiss skulle ske med uttalande på förhand av konferensens sympati. Det konstaterades, att det var majoritet för sympatien. I den tryckta rapporten säges det, att denna utgång hälsades med munterhet och applåder.

Denna episod tyder på möjligheter till en strömkantring inom parlamentariska kretsar i Europa eller åtminstone ett kraftigare ståndpunkts-tagande från vissa håll för de undertryckta utomeuropeiska folken. Skall svenska riksdagen eller således ett verkligt parlament någon gång uttala sin sympati för denna grundval till en varaktig fred eller skola vi fortfarande söka undgå samvetsfrågan genom förebärande att förslaget är »oklart» och att regeringen allena tillkommer initiativrätt?

Den ekonomiska fattigdomen och den internationella rättsordningen.

Klasskillnaderna, belysta av den ekonomiska fattigdomen, äro fortfarande en verklighet. Människorna äro olika och leva under skilda naturförhållanden. De kunna ej alla få det lika. Men varje människa har dock rätt till föda, kläder, bostad, trygghet vid invaliditet och ålderdom samt annan livets nödortft. Därom råder nog ingen skiljaktighet. Ett folkförbund utan lösning av den sociala frågan inom varje folk blir ett förbund av vulkaner med ständiga utbrott utan varaktig inre eller yttre fred.

Denna uppgift för den internationella rättsordningen har ej förbisetts i förbundsakten. Enligt dess punkt 23 om administration överenskomma förbundets medlemmar att söka säkerställa och upprätthålla rättvisa och humana arbetsvillkor för män, kvinnor och barn på sitt eget område såväl som i varje annat land, med vilket de stå i kommersiella och industriella förbindelser, och att i detta syfte upprätta och underhålla lämpliga internationella organisationer.

För ändamålet har inrättats en internationell arbetsbyrå. Enligt vad instiftarna medgiva kunna byråns principer och medel ej göra anspråk på att vara fullständiga. De innebära ock ett ensidigt hänsynstagande till lönearbetare och komma ej som den sociala rättvisan fordrar till alla människor, som äro i betryck. Framför allt stannar programmet inför den sociala konflikten huvudfråga, nämligen uppdelningen i arbetsgivare och arbetstagare. Att få arbeta för egen räkning betraktar individen som sitt ideal, och då industrialismen bortskymt detta, är det däremot vår tid upprest sig. Hur denna konflikt skall kunna utjämnas har ännu icke kunnat tillfyllest angivas. Man måste emellertid fråga sig, huruvida kampen på arbetsmarknaden mellan högsta vinst och högsta lön någonsin skall kunna upphöra, så länge produktionen är uppdelad mellan arbetsgivare och arbetstagare. Tankarna måste väl syssla med någon undran, om detta

motsatsförhållande är av ondo eller av godo eller ett för alla tider oundvikligt öde. Arbetsstred kan aldrig åstadkommas på en vulkan i ständig verksamhet. Någon tids stillestånd kan inträda av utmattning eller beräkning. När krafterna återhämtats eller beräkningen grumlats av nya ambitioner, slår stridens låga upp igen. Arbetsgivarnas och arbetarnas fackorganisationer komma säkerligen att sörja för klasskampens permanentens.

Denna sak, som är problemets kärna, diskuteras icke vare sig av parterna, statsmakter eller vetenskapsmän och ej heller av pressen eller allmänheten. Livet får sålunda gå ostört sin egen gång. Den oavslutliga striden löser sig kanske själv genom att till sist göra den nuvarande produktionsordningen omöjlig. Sedan få människorna under fortsatta försaker börja timra sig nya boningar, i förhoppning, att de skola bliva bättre.

Klasskampens eller inbördeskrigens avlysning hör sålunda intimt samman med den internationella fredsfrågan.

I detta sammanhang bör medgivas, att de ovan berörda imperialistiska strävandena skulle i vår tid behärska alla stater, om de blott hade tillfälle därtill. Den imperialism, som nu utmärker vissa europeiska makter, är nog uttryck icke blott för kapitalets vinstbegär. Bakom ligger ock ett strävande att skapa vidgade försörjningsmöjligheter för ett helt folk, vars djupa skikt äro trångbodda och fattiga. Även detta belyser, hur nära den ekonomiska fattigdomens bekämpande är förbunden med en internationell rättsordning.

Den andliga fattigdomen och den internationella rättsordningen.

Bakom striderna för civilisationen och dess omvandling i tidernas längd till kultur reser sig som ett högt berg det viktigaste av allt, nämligen kampen mot de förtryckande makterna inom oss. Uti civilisationens epok, byggd på maktutövning, kan det viktigaste av allt icke påräkna någon framträdande officiell uppmärksamhet. Den omedelbara omvårdnaden av människans andliga behov är i stort hänvisad till enskild företagsamhet. Folket självt får, så långt möjligheterna räcka, värna om den verkliga kulturen utan tillräckligt stöd av sina styresmän.

Enligt sakens natur står folket i sin längtan efter andlig frihet och självansvar alltid väntande och åkallande inför maktens stängda portar. Här och var gläntas det då på dörrarna. Små invasioner tränga sig in med påminnelser även hos oss.

En fläkt av dessa påminnelser omsvävar uppfostringsfrågan. Den nuvarande pluggskolans omvandling till en karaktärs-, kunskaps- och yrkesskola med likvärdig fostran och anseende för landets alla barn står permanent på den politiska dagordningen. Makten och lärdomen kunna ej undgå att ägna denna sak åtminstone en skygg uppmärksamhet.

Kring karaktärsdaningens problem kretsar också nykterhetsfrågan, som

även blivit en politisk angelägenhet. Men även missbruken av tobak och kaffe tära på folkhälsan och ropa efter individens självtukt. En omläggning av folkets diet i hela dess vidd kräver vetenskaplig undersökning och upplysning bland folket. Med undantag för alkoholbruket ha kraven på folkhälsa genom individens självansvar avvisats från de politiska dagordningarna. Nyligen krävde emellertid den svenska pressen en omläggning av norrlänningarnas »hela diet». En liten glänta således i försöksningarna. Må vi svara, att omläggning av dieten är behöflig även för sydsvenskarna. Det erfordras vetenskapliga undersökningar och folkupplysning om denna självtukt. Ordensväsendets försvinnande är jämväl en karaktärsfråga med tillåtna gästroller då och då i riksdagen och statsrådsberedningen.

Maktens förnimmelser av personlighetens kultivering såsom en politisk angelägenhet framträder starkast i anslagsbeviljandet för själavård genom religionsförkunnelse. Därmed binder visserligen makten människornas själar genom dogmatiska trossatser. Men på djupet ligger även här den andliga frigörelsen såsom en anad officiell angelägenhet.

De svenska socialdemokraterna hava en gång uppfört karaktärsdaningen på den politiska dagordningen. De norska socialdemokraterna följde sedan exemplet. Eljest har, mig veterligen, inget politiskt parti givit plats för denna angelägenhet i sin konstitution.

På de svenska socialdemokraternas partikongress år 1911 beslöts nämligen att i slutet av programmets allmänna grundsatser intaga ett komplement så lydande: »Socialdemokratien vill således avskaffa klassväldet och skapa ett fast underlag för allas ekonomiska och andliga frihet. Den vill avskaffa fattigdomen och införa ett samhällsskick, som öppnar vägarna för alla fram till bröd, frihet och självansvar.» Det nya var här således betonandet av den andliga friheten som en politisk faktor vid sidan av den ekonomiska och politiska samt att frihet borde beredas alla. Formuleringen »avskaffa fattigdomen» gav också ett praktiskt och för alla begripligt uttryck för vad frågan gällde.

Trilogien ekonomisk, politisk och andlig frihet hade således fått rum om-sider i ett partiprogram. Den betecknades realistiskt med orden »bröd, frihet och självansvar», som giva en djupare begreppsbestämning än den gamla lösen »frihet, jämlikhet, broderskap».

Av orsaker, som icke behöva i detta sammanhang beröras, skedde år 1917 en utbrytning ur det gamla partiet av vänstersocialisterna. Uti den nya sammanslutningens konstitution insattes en särskild författning, kallad demokratiska grundlagar. Dessa utkorade den andliga vägledningen såsom en politisk makt vid sidan av den ekonomiska ödet. Den ifrågavarande nyorienteringen utvecklades också i ett manifest.

Emellertid avkastade 1911 års inslag föga i praktiken. Det började bliva något trångt för den andliga friheten även inom det vänstersocialistiska

partiet trots dess författning. Denna erfarenhet om svårigheterna att bygga upp någon fristad för det nya politiska inslaget hos nutidens politiska partier utlöste i januari 1919 ett »Humanistiskt manifest, Riktlinjer för en humanistisk rörelse — en ny politik, byggd på gamla sanningar». Manifestet var undertecknat av 143 personer ur skilda politiska läger. Manifestets »utgångspunkter» började med följande deklARATION:

»Världshistorien är en berättelse om strider mellan lärorna med förbi-seende av sanningarna. Lärorna bygga företrädesvis på endera av tingens två sidor och splittra. Sanningarna söka sammansmälta de andliga och materiella verkligheterna och samla.

Hittills ha teorierna och deras praktik huvudsakligen rört sig i pendel-svängningar mellan oförsonade motsatser, såsom idealism och materialism, rationalism och empirism, allt uttryck för solen och jorden i människans natur. Den idealistiska läran såsom ensam världsförbättrare tar icke tillräcklig hänsyn till den materiella verkligheten och slutar i dimmiga chimärer utan varaktig återverkan på livet, såpbubblor, som glänsa ett ögonblick i solen och försvinna. Den materialistiska läran såsom ensam världsförbättrare beaktar icke tillräckligt den andliga verkligheten och resulterar väsentligen i omflyttningar av maktförhållanden, vilka icke förbättra mänskligheten. Den goda viljan därtill dränkes i blodpölar och blir på det sättet till intet.»

Under rubriken »program» framlades ekonomiska, andliga och politiska riktlinjer. Slutligen fanns en avdelning benämnd »taktik», som började med orden: »Vägen till friheten ligger i det meniga folkets, medborgarnas, massornas egen personliga frigörelse från trældom under lärorna och partierna.»

Manifestet avslutades med följande appell: »I enlighet väsentligen med dessa riktlinjer, rätt förstådda och ej politiskt misstydda, inbjuda vi härmed liksinnade, oavsett samhörighet med det ena eller andra av de nuvarande partierna, att delta i en rörelse bland alla människor med följande oåterkalleliga och ständigt vägledande mål: att genom ekonomiska omdaningar och själarnas kultivering på samma gång — med stöd tillika av en realdemokratisk samhällsordning — förvandla alla människor till en broderlig mänsklighet.»

På grundval av detta manifest bildades det humanistiska förbundet med uppgift bland annat, att dess medlemmar skulle var och en inom sitt parti verka för manifestets grundsatser. Till stöd för rörelsen utgavs en månadstidning kallad »Sol och Jord».

Detta framträdande föranledde åtskillig diskussion i pressen. De socialistiska ledningarna stodo tveksamma, huru de borde ställa sig inför denna tillämpning av 1911 års nyheter i deras principiella program. Åtskillig sympati bland de menige förspordes och begripliga angreppspunkter erbjödo sig icke. Man beslöt därför att varken angripa eller försvara

det humanistiska förbundet utan lämna det i fred — för att dö sottdöden såsom mången föreställde sig måste bliva följden. Förbundets verksamhet utåt har väsentligen avstannat tills vidare, väsentligen på grund av dess främlingsskap i tidens »praktiska politik».

Däremot lämnades förbundets ankarfästen i de socialistiska författningarna icke i fred. Om detta i viss mån var en följd av förbundets framträdande, är obekant. Socialdemokratiska partiets programkommision förordade hos 1920 års partikongress uteslutande av 1911 års inslag. Lika enhälligt, som år 1911 gavs en plats för anden, lika enhälligt, med undantag för en enstaka röst, blev den år 1920 uppsagd till avflyttning ur grundstadgarna. Förslag vid 1928 års partikongress att återinföra inslaget från 1911 lyckades ej samla tillräckligt intresse.

Ungefär samtidigt som anden utmönstrades ur socialdemokraternas författning, erövrades socialdemokratiska vänsterpartiet av kommunisterna. En bland de senares första insatser var att grusa de demokratiska grundlagarna. Satsen »människornas karaktärsdaning och deras personligheters inre utveckling är en samhällsangelägenhet» utplånades alldeles.

Det var således förbi för tillfället med ansatser till en nyorientering inom det politiska livets grundvalar. Alla partier stodo åter eniga i denna sak. De materiella frågorna för dagen och intressestriderna omkring dem voro statskonstens huvudsakliga uppgift. Personlighetens kultivering ansågs fortfarande ligga utanför statsmakternas befogenhet och förmåga. Uti de båda socialistiska tidskrifterna Tiden och Zimmerwald kritiserades av mig de förenämnda officiella programändringarna. Dessa uppsatser voro avsedda att uppkalla diskussion. Någon sådan lät sig icke avhöra, måhända därför att ett avståndstagande från det i alla tider väsentligaste icke är så lätt.

Spridda försök hava tidigare och fortfarande gjorts hos svenska riksdagen samt partikongresser och fredskongresser, svenska såväl som internationella, i syfte att direkt eller på omvägar begära lejd för någon samvetspolitik. Uttrycket humanistisk politik har nämligen utbyts mot samvetspolitik med samvetsstaten såsom ett hägrande mål. Dessa försök hava lett till såväl begabberier som aktningsfulla uttalanden, men icke till politiska bemödanden. I brytningen mellan gammal och ny epok kan det väsentligaste dock icke undanskjutas. Skillnaden mellan djuret i djungeln och människan på vandring mot högre tillvarelseformer är den oförstörbara kraften i utvecklingen. »Att vårdslösa roten och ändå ordna grenarna, det är omöjligt», förkunnades, såsom nedan sägs, redan för årtusenden sedan.

Förestående åskådning förkastar slaveriet under den enbart materialistiska historieuppfattningen. På den grundvalen kunna inga bestående landvinningar vidare förväntas. Karl Marx uträttade ett storverk för sin tid. Han medhann dock ej mer än en dunkel aning om »frihetens sanna

rike». Det är en försyndelse mot tidens helige ande, tycker jag, att försöka binda den dogmatiskt vid milstolpar, som redan äro tillryggalagda.

Det har som sagt icke lyckats uppväcka diskussion om karaktärsdaningen och dess betydelse för möjliggörande av samhällsbildningar och samförstånd mellan individerna. Ett svenskt tidens tecken är kanske, att anden givits plats på Brantings medalj. På den är inristat »mens agitrat molem» eller anden sätter materien i rörelse. Och då nu holländaren Hendrik de Man i sitt utgivna arbete »Socialismens psykologi» hyllar även »samvetet», så föranleder detta äntligen någon uppmärksamhet. Denna synes dock röra sig om samvetets betydelse såsom allenast ett uttryck för »intuition». Därmed bredes över problemställningen och verkligheten nytt dunkel. Skillnaden mellan djuret i djungeln och människan i kulturen är icke en skapelse av konturlöst känslotänkande. Det är den största och skarpast utformade realitet som finnes.

Det kan vara av intresse erinra, att påminnelser om det oundvikliga framkommit under årtusenden. Mer än en gång har jag tillåtit mig i sådant syfte bland annat citera Konfutses berömda politiska program, framlagt för tvåtusenfemhundra år sedan. Detta är en mänsklighetsförklaring, en allas bekännelse, ett politiskt fader vår. Det utger sig uttryckligen vara den viktigaste grundvalen för »fred i riket». Därmed är allting sagt, och allting kan ej sägas för ofta. Denna mångtusenåriga fredsförklaring hade följande lydelse:

»De gamle började med att rätt styra staten, för att kunna rätt styra staten lagade de först att god ordning härskade i deras familjer. För att åvägabringa denna goda ordning kultiverade de först sina egna personer. För att kultivera sina egna personer rättställde de först sina hjärtan. För att rättställa sina hjärtan lade de sig vinn om sannfärdighet i sina tankar. För att bliva sannfärdiga i sina tankar gjorde de allt för att fullkomna sitt vetande.

Att fullkomna sitt vetande består i att gå till grunden av tingen, genom att gå till grunden av tingen blir ens vetande fulländat, är vetandet fulländat bliva tankarna sannfärdiga, äro tankarna sannfärdiga, då följer hjärtats rättställande, med hjärtats rättställande följer personens kultivering, med kultiveringen av personen följer god ordning inom familjen, med god ordning inom familjen ett rätt styrande av staten, med ett rätt styrande av staten följer ostörd *fred för riket*.

Från himlens son till folket betraktade alla personens kultivering som roten (till allt annat). Vårdslösa roten och ändå ordna grenarna, det är omöjligt.»

En rörelse, som vill samla mänskligheten, måste i sin idévärld komma med fulla händer. Den bör tillika alltid stå längst till vänster för att använda detta utnötta och missvisande uttryck. Ingen kan göra det omöjliga för tillfället. Vi vilja dock alla, att frukterna på marken skola få mognadens rodnad över sig och att våra barn skola blomstra med röda

kinder. Därför plantera vi ut dem i solen, som ju betecknar det avlägsnaste vi med någorlunda visshet känna till.

I denna bemärkelse måste all sann statskonst vara »röd». Den skall slösa med livets fullhet, dess värme och färger över dagsfrågorna. Endast på dessa vägar kan vildmarken övergå i civilisation och den senare försjunka i kulturen.

Folken och freden.

Regeringarna härleda sina mandat genom parlamenten och ytterst från folken i val. I själva verket för även en parlamentarisk regering sitt eget fria liv. Så länge en regering ej har bakom sig ett folkprogram för freden eller med andra ord en självständig folkmening, som vill något och ej allenast slaviskt bejakar varje vägledning ovanifrån, då är folket icke representerat i regeringen och således icke heller i de delegationer, som utses av densamma.

De menige äro icke insatta i statskonstens vanskligheter och irrgångar. De känna icke mer än vad deras dagliga partitidning på ett ofullständigt och missvisande sätt låter dem få veta. Den allmänna meningen är därför ofta vankelmodig, opålitlig och föga upplyst i de dagsfrågor, som översvämma ytan av samhällslivet. Regeringarnas medlemmar, behärskade som vi alla av den mänskliga naturen, finna häri en förevändning att lita på sig själva, taga tyglarna i sin hand och ovanifrån bemästra folkmeningen. Det tjänar ingenting till att invagga oss i allt för fagra illusioner om demokrati, och det är fåfängt att sörja över formaldemokratiens svårigheter. Monarkien, krönt eller okrönt, och oligarkien, laglig eller faktisk, förbliva under civilisationens epok att vara de oföränderliga regeringsformerna för dagen inom de största stater intill de minsta sammanslutningar trots alla pappersförfattningar.

När åter denna grunda böljegång på tidshavets yta ådagalägger sin oförmåga, då är folkets tid inne och dess röst vida mer guds röst än deras förtroendemäns. Världen har då ett behov av de vaknande samvetena. Det är på detta fjärrskådaren från soluppgångens länder Laotse syftade, då han för tvåtusenfemhundra år sedan siade: »de som äga den sanna insikten, höra ej till de högt lärde; de som äro högt lärde, sakna den sanna insikten». Eller såsom Nasaréén sexhundra år efteråt uttryckte det: »detta har blivit dolt för de visa och kloka samt uppenbarat för de fåkunniga».

Vad det vill till är således tillkomsten av ett folkprogram för freden. En självständig folkmening med bestående ideal är en oundgänglig grundval för ett framgångsrikt fredssträvande. Detta förutsätter ett tålmodigt arbete oftast utan allvarligt stöd av maktställena.

De folkliga fredsrörelserna äro religiösa eller politiska. De religiösa söka i bibelns lära eller samvetets bud stöd för den uppfattningen, att allt deltagande i krig eller krigsförberedelser är en försyndelse mot heliga

lagar. De vägra därför att deltaga i krig eller värnplikt. Några anse även oriktigt att befatta sig med civil värnplikt eller betala skatt, varav någon del går till krigsväsendet. De hoppas kunna förekomma krig genom en omfattande vägran från värnpliktiga att gå ut i kriget, då det utbryter.

De politiska fredsörelserna sätta föga tillit till den förenämnda utvägen och allra minst i vår materialistiska tid. De arbeta för att avhjälpa krigens orsaker, åstadkomma laga avrustning samt därigenom med stöd av en allmän opinion förekomma krigsutbrott och skapa en varaktig fred.

Ett krav från fredsföreningarna på det allmänna är någon *statssubvention*. Vid allmänna fredskongressen i Warschau år 1928 biträdades ett tyskt förslag att ett belopp motsvarande viss procent av militärbudgeten alltid borde beviljas fredsörelsen. I Sverige har anslag givits, dock till obetydliga belopp och till auktoritativa, halvofficiella sammanslutningar. Den folkliga fredsörelsen har däremot blivit ställd utanför märkligt nog, i all synnerhet efter införandet av den allmänna rösträtten och tillkomsten av vänsterregeringar. Oavslåtliga påminnelser och diskussioner särskilt i första kammaren ha dock omsider väckt betänksamhet, och tecken tyda på, att den svenska riksdagen står inför en vändpunkt. Hitintills har anslag till skytteföreningar till stora belopp årligen beviljats. Hädanefter skulle möjligen en mera varaktig subvention till i någon mån höjt belopp tilldelas fredsföreningarna. Man vet dock ännu ingenting med visshet och gör klokt i att fortfarande bereda sig på grusade illusioner.

Anslagen till folkets fredsörelser böra icke bestämmas till någon bråkdel av militärbudgeterna. Detta synes mig vara att göra denna budget allt för stor ära. Att tydligen uttala, att fredsanslagen böra inskränka sig till en liten försvinnande del av budgeten, är väl ett underskattande och en förolämpning mot fredssaken.

Mången tror måhända, att folksjälen talan föres av *folkförbundet*. I verkligheten är detta allenast ett regeringsförbund. Förbundsörsamlingens utseende av de särskilda medlemmarna genom allmänna val i samband med de nationella parlamentsvalen har därför understundom föreslagits såsom ägnat att demokratisera förbundet. Detta är ju en form, som kan verka åtskilligt till allmän upplysning, men den går icke ensam till grunden av problemet.

Även folkförbundets akt saknar karaktären av ett folkprogram för freden. Ehuru akten är ett idéprogram befinner den sig, låt vara av naturliga skäl, ännu i grundläggande delar fjärran från de gamla sanningarna. Den känner icke till idéerna om ett världsspråk, nationernas självbestämningssätt i alla världsdelar, jordens befolkningsfråga och rasernas likställighet, den fullständiga avrustningen, den sociala frågans grundprincip och den stora frigörelsen genom personlighetens kultivering, med mera

dylikt. En allmän revision av folkförbundets akt i syfte att förbundet må bättre motsvara sin ideella uppgift är därför en oundgänglig uppgift.

Till sist är folkförbundet icke ens till namnet ännu ordet en representation för världsdemokratien. Förbundet är företrädesvis en europeisk sammanslutning. De andra världsdelarna ställa sig alltmera reserverade till förbundet på grund av dess ensidiga målsmanskap, dess maktorganisation, och dess hegemoni för tre europeiska språk. Starkast har anslutningen varit från Sydamerika, ursprungligen delvis förklarad därav, att de sydamerikanska staterna sökte genom anslutningen till folkförbundet vinna en motvikt mot den nordamerikanska monroedoktrinen, som understundom tog sig uttryck i en besvärande inblandning i de sydamerikanska staternas självbestämmanderätt.

Kan emellertid folkförbundet icke själv frigöra sig från sin nuvarande begränsning att företräda först och sist europeiska angelägenheter, kommer kanske förr eller senare såsom ett brev på posten världsdelarnas sammanslutning var för sig eller med andra ord Pan-Europa, Pan-Amerika, Pan-Asien, Pan-Afrika och Pan-Australien. Propagandan för de två första sammanslutningarna är redan i full gång och i Asien saknas icke heller tecken och förberedelser.

Folkens omedelbara intresserande i världspolitiken sammanhänger också med botemedlen mot *krisen i det parlamentariska systemet*. Vad som felades den gamla statskonsten var, att den sökte skapa demokrati genom former. Den har varit en formaldemokrati. Den ville bereda människor frihet från förtryck och sökte då först utfinna former, som satte gränser för förtrycket. Även former äro nödvändiga och de nuvarande kunna förmodligen förbättras. Förenämnda trägna och svåra sysslande har tagit civilisationen helt i anspråk. En förträfflig stat kan emellertid omöjligt resas på grundvalen av individer, som alla söka sin egen frihet utan att tillika fostras till pliktuppfyllelse och hänsyn till andra.

Den förenämnda krisen är en begynnande avblomstring av liberalismens betydelsefulla insats att resa skansar till skydd för friheten. Den är ock en följd av arbetareklassens framryckning med krav på ett människovärdigt livsuppehälle. Kännetecknet för krisen är bland annat folkrepresentanternas växande osjälvständighet gent emot maktställena, utslöcknande utav folkets röst samt de parlamentariska dagordningarnas avvisande ställning till stora kulturområden såsom fredsfrågan, jordfrågan, författningsfrågan, folkhälsan genom personlig hygien och karaktärsdaningen. I fredsfrågan tar sig denna avhållsamhet uttryck som sagt genom ett ensidigt sysslande med militärfrågan under bestämt avvisande från parlamentarisk politik av de övriga grundvalar för freden, om vilka i denna avhandling erinrats.

Uppgiften att skapa upplysning och intresse i utrikespolitiska frågor påkallar slutligen granskning av gällande ordning för *samarbete mellan regeringar och parlament*. Det stannar också här vid former. En väl

lagd väg är även ett gott verktyg, men dess nytta beror av den anda, i vilken den begagnas.

En gammal förespegling, som plägat förbindas med parlamentarismens genomförande, har varit parlamentarisk kontroll på utrikespolitiken. Denna förväntan har icke gått i uppfyllelse. Intresset därför inom parlamenten själva är icke stort. Regeringarnas maktbefogenhet och sekretess i dessa angelägenheter härska fortfarande. För närvarande är det endast fredskongresser av olika slag, som då och då draga fram det gamla formuläret för att påminna om detsamma.

I Sverige är ämnet för närvarande lagt till handlingarna. En kommitté tillsattes en gång för att omsider framlägga förslag till den mycket omtalade reformens genomförande. Resultatet blev, att svenska riksdagen erhöll rätt att pröva vissa redan preliminärt avslutade konventioner och att utse en utrikesnämnd för samråd med regeringen.

Utrikesnämnden, vilken utses formellt av partierna och reellt av deras spetsar, är vorden ett kastrat av en parlamentarisk delegation. Den om-töcknas med sekretess som i gamla dagar, ehuru tidigare alltid hetat, att denna måste bort. Varken riksdagen eller folket få någon kännedom om, vad deras regering eller förtroendemän i nämnden syssla med. Riksdagen och svenska folket hållas lika mycket utanför som förut. Nämnden, i vilken Konungen personligen för ordet, har mera karaktär av ett utvidgat statsråd än av en riksdagsdelegation.

Man må icke längre beklaga dylika företeelser utan förstå dem. Den parlamentariska kontrollen på utrikespolitiken är en gammal formaldemokratisk idé. Att kontrollera det ofullkomliga med något annat ofullkomligt är föga givande. Åtskilligt skulle däremot vinnas i upplysnings-syfte och intresse, om utrikesnämnden omvandlades till ett ständigt riksdagsutskott, kallat utrikesutskottet eller fredsutskottet.

Den allmänna, omedelbara och fullständiga avrustningen.

Människornas avväpning har alltid hägrat i historien såsom den stora befrielsen. I vår tid har *den allmänna, omedelbara och fullständiga avrustningens* stund kommit. Religionerna påbjuda den, pacifismen ford-rar den, de fjorton miljonerna mördade soldaternas blod ropar efter den, fredsslutet i världskriget har utlovat den och ingen mindre än den fruktade Sovjetunionen har nyligen i Genève förordat den. Nationalkrig och inbördeskrig böra icke vidare vara tillåtna.

Det kommer att framstå allt klarare för eftervärlden, att världskriget även haft vinningar. Det har realpolitiskt sopat bort de tre stora militärmonarkierna Hohenzollern, Habsburg och Romanow. Redan detta är en mäktig fredsgaranti.

Kriget har i stora drag genomfört nationernas självbestämmanderätt inom Europa genom att skapa en kedja av nya frigjorda folkstater, grun-

dade på nationalitetsprincipen. Det otroliga har således inträffat i följd av kriget.

Ur kriget har ock framgått grundläggandet av ett folkförbund. Detta är visserligen ännu ett kristidsbarn. Det har råkat in nu i tre återvändsgränder. Det vill minska rustningarna med bibehållande av rustningarnas ofärd, lösa säkerhetsfrågan med bevarande av osäkerhetens grundvalar samt skapa skiljedom i vitala frågor utan lagar eller erkänt rättstillstånd att döma efter. Med god vilja kan detta frö växa ut till ett träd, som överskuggar världen.

Vad som i avrustningsfrågan emellertid framstår som viktigast, det är att genom fredsslutet i kriget skapats *i hjärtat av Europa fyra avrustade stater*: Tyskland, Österrike, Ungern och Bulgarien. Mången invänder, att dessa länder icke äro avrustade. Tyskland är dock förbjudet att hava någon luftflotta eller krigsindustri. Det får behålla allenast en liten maktlös sjöflotta, och dess beväpnade styrka är begränsad till högst hundra tusen man, avsedd att utgöra en ordningsmakt. Det vore en stor lyftning för fredens flykt över världen, om andra länder inskränkte sig åtminstone till vad sålunda är tillåtet. De tyska representanterna i Genève hava energiskt protesterat emot talet, att Tyskland icke skulle vara avrustat.

För övrigt, icke har detta inverkat nedsättande på Tysklands anseende i världen. Folkförbundets medlemmar stodo med hatten i hand och tiggde, att Tyskland skulle förena sig med dem, trots att det var avväpnat. Det spelar samma inflytelsesrika roll som förut vid internationella förhandlingar. Det är icke vapnen utan det tyska arbetet och landets traditioner i fredliga värv, som fortfarande skapa landets prestige. Denna kan ingen makt främtaga tyskarna, lika litet som dylika landvinningar kunna berövas andra nationaliteter.

Det är väl nu en livsfråga för mänskligheten, att ny uppslutning sker till de ovannämnda staternas avrustning. Denna vinst av världskriget hotar annars att gå förlorat. Då äventyra vi att falla hopplöst tillbaka i militärväsendets armar. Det är beklagligt, att denna nydaning och dess konsekvenser icke uppmärksammas i den parlamentariska politiken. Man må bemöda sig aldrig så mycket att väcka åtminstone diskussion. Svaret utebliver, och de tillfrågade blicka förstrött ikring sig liksom för att undgå det obehagliga spørsmålet.

Gärna skall medgivas, att en allmän avrustning icke kan i detta ögonblick komma till stånd. Det finnes som sagt stater, vilka ha besittningar och intressesfärer uti främmande världsdelar. Deras ekonomi och maktställning äro sedan länge sammanvävda med dessa fördelar. De anse sig därför nödsakade att behålla sitt inflytande genom vapenmakt, utan vilket det eljest skulle gå förlorat. De genom världskriget nybildade europeiska staterna sitta ännu så osäkra i sadeln, att de ej våga avrusta, och hatet mellan Balkanfolken är ej heller någon fredspredikan.

Vi finna således, att kriget och följaktligen ej heller militärväsendet

kan avskaffas utan med undanröjande av deras orsaker. Den kanske viktigaste förutsättningen för borttagande av krigsfaran är således de asiatiska och afrikanska folkens frigörelse. Kan det ej ske på fredlig väg, såsom man vill hoppas, kommer lösningen genom ett nytt världskrig mellan världsdelar och raser.

I ett sådant tidsläge bör det väl vara uppenbart, att sådana länder som de skandinaviska skulle gagna sig själva och mänskligheten i högsta grad genom en uppslutning just nu till den avrustning, som skett i Europas medelpunkt. Mången tror, att vi äro uppfordrade därtill och att det således borde vara ingenting mindre än vår plikt. Denna uppslutning bör helst ännu fullständigare anknyta sig till programmet om människornas avväpning. Någon »isolerad» svensk avrustning är det således ej fråga om, ehuru den i och för sig även vore berättigad och banbrytande.

Folkförbundet har på sitt program allenast »*minskning av rustningarna*». Denna begränsning har sin förklaring i militärväsendets supremati fortfarande och förbundets uppgift att föra s. k. sanktionskrig mot olydiga medlemmar. Detta program upprätthåller krigets idé i hjärnorna. Det kan ej heller genomföras över hela linjen, varför ock förbundets försök hitintills oavlåtligt strandat.

Nu föreligger den från Nordamerika framförda *Kelloggspakten*, som rönt stor anslutning och även skall föreläggas årets riksdag för godtagande från Sveriges sida. Pakten avser en överenskommelse mellan staterna att ej tillgripa krig för lösande av inbördestvister. Detta är ej första gången man sökt avvärja kriget med bibehållande av krigens orsaker.

Vid ett möte under medeltiden mellan världsliga och andliga furstar uti staden Basel i Schweiz, förmodligen det stora kyrkomötet på 1400-talet, läres beslut fattats, att krig ej vidare skulle få äga rum. Denna upplysning lämnades mig av en sakkunnig vid ett besök en gång i nämnda stad.

De flesta fredsslut i europeiska krig intill franska revolutionen innehöller försäkringar om, att »en evig fred» därefter skulle råda mellan de krigförande parterna. Efter nämnda revolution började man däremot vid olika uppgörelser se något mera realistiskt på saken.

Den heliga alliansens furstar överenskommo i början av 1800-talet efter Napoleons störtande att styra sina stater på ett kristligt sätt, som utslöt allt tal om krig.

De högstämda inledningsorden till den andra Haagkonferensens år 1909 fattade beslut, undertecknat av de flesta stater i världen, innebära i själva verket enahanda utfästelser.

Folkförbundets bekanta Genèveprotokoll förklarar krig vara brottsligt och ej få förekomma, åtminstone endast undantagsvis.

Nu kommer *Kelloggspakten* med ungefär samma innebörd som Genèveprotokollet. Det har betraktats såsom ett stort framsteg i det eftersträfvade närmandet från Nordamerikas sida till folkförbundet likaså även

genom sitt innehåll och den allmänna anslutning det väntades få och även fått från staternas sida.

Det säger sig självt, att om man förklarar sig avstå från bruk av vapen, så följer därav konsekvent, att man samtidigt bör nedlägga dem. Alla stater, som undertecknat pakten, hava emellertid bibehållit sina rustningar och ej tillkännagivit någon avsikt till avrustning. Detta betyder uppenbarligen, att man ej känner sig säker på sin sak. Man behöver kanske en vacker dag använda sitt militärväsende i alla fall för oförutsedda ändamål trots anslutningen till pakten. Vissa stater hava till och med vid underskrivandet avgivit uttryckliga reservationer, som mer eller mindre avslöja ett dylikt förbehåll.

Det överraskande har nu inträffat, att två olika åskådningar inom den amerikanska senaten godtagit pakten, dock med en märklig kompromiss. Från paktens tillämpning har undantagits hela den amerikanska kontinenten eller såsom det uttryckts, den nordamerikanska monroedoktrinens intressesfär. Likaså lär ha undantagits »försvarskrig», ett som bekant obestämt och omtvistat begrepp.

Nordamerikanska regeringen har vidare tidigare tillkännagivit, att pakten ej förutsätter någon Förenata staternas avrustning. Samtidigt med paktens antagande stod senaten i begrepp att bevilja anslag till femton nya kryssare.

Man må icke förundra sig över, att sådana stater som England och Frankrike ej äro beredda till avrustning och obetingad anslutning till traktaten. De hava stora besittningar och intressesfärer uti främmande världsdelar. Deras ekonomi och maktställning äro sedan länge sammanvävda med dessa fördelar. De anse sig därför nödsakade att behålla sitt inflytande genom vapenmakt utan vilken det eljest skulle gå förlorat. Liknande är förhållandet med andra stater såsom Holland, Spanien och Italien.

De genom världskriget nybildade europeiska staterna sitta också ännu så osäkra i sadeln, att de av den anledningen ej våga avrusta. Hatet mellan Balkanfolken är ej heller någon fredspredikan.

Vi finna således, att krigen och militärväsendet ej kunna avskaffas utan undanröjande av deras orsaker. Kelloggspaktens ovannämnda föregångare hava därför icke heller betytt någonting. Den kanske viktigaste förutgången för undanröjande av krigsfaran är sålunda de asiatiska och afrikanska folkens frigörelse. Kan det ej ske på fredlig väg, såsom man vill hoppas, kommer lösningen genom ett nytt världskrig mellan världsdelar och raser.

Det har uttalats förhoppning om, att när Sverige besluter tillträda traktaten, skall vårt land till sin ära taga avstånd från imperialistiska reservationer. Jag tror, att landet ej bör sätta sig på några höga hästar. Vi hava genom neutralitetsförklaringar alltsedan 1815 tillkännagivit en slags Kelloggutfästelse för vår del. Endast försvarskrig skulle kunna ifråga-

komma. Icke förty grepos stora delar av nationen av lusta till angrepps-krig 1853 mot Ryssland, 1864 mot Preussen och Österrike, 1905 mot Norge samt åren 1915 och 1916 mot ententemakterna genom »den modiga uppslutningen vid Tysklands sida».

Om de finska nationalisterna på allvar gå till storms för att lamslå och utrota svenskheten i Finland, så undras om icke bruket av vårt militär-väsande skulle intressera svenskarna mera än vår underskrift under Kelloggtraktaten.

Det är nog rådligast att Sverige undertecknar pakten flärdfritt utan åthävor. Vår anslutning sker för billigt pris. Vi behöva ej tillägna oss några grundsatser eller avstå från några maktintressen. Vad som där- emot borde erinras är, att paktens konsekvens är den allmänna omedelbara och fullständiga avrustningen samt att början därtill bör göras av de länder, som äro mogna därtill, och således även av Sverige.

Vid den allmänna fredskonferensen i Warschau sistlidne sommar förelades kongressen en resolution från dess ledning om anslutning till Kelloggpakten såsom »en epokgörande historisk tilldragelse». Kongressen reducerade anslutningen till dess riktigare proportioner. För min del föreslog jag två resolutioner, en om pakten och en för omedelbar avrustning för dem, som i likhet med skandinaverna voro i tillfälle att redan nu kunna ansluta sig till den avrustning av Tyskland, Österrike, Ungern och Bulgarien, vilken skett genom fredsslutet i världskriget. I dessa resolutioner, som vunno åtskilliga röster, betonades, att Sovjets i Genève framförda avrustningsförslag var en konsekventare utformning av den amerikanska pakten och således även förtjänade erkännande såsom en historisk tilldragelse.

Kelloggpakten saknar naturligtvis trots sina vanskligheter dock ej betydelse. Den har tillkommit såsom ett uttryck av samvetets röst. Ett sådant uttalande från alla stater binder dem i alla fall i någon mån även i deras handlingar. Pakten kan ur den synpunkten vara ett ytterligare bidrag till hjärnornas revolution.

En annan aktualitet i avrustningsfrågan är utläggningarna om *gaskrigets verkningar*. Mången anser, att nu föreligger större skäl till avrustning än förut. Diskussionen synes arta sig till, att utan hotet om gaskriget så kunde ej någon svensk separat avrustning komma i fråga. Detta är ett ogynnsamt inslag i frågans bedömande. Även om gaskriget ej uppfunnits, äro skälen för en svensk avrustning lika starka som förut. Dessutom var väl världskriget tillräckligt fasansfullt för att kunna göra varaktigt intryck av, att det ej får upprepas. De europeiska stater, som behärska nationaliteter i främmande världsdelar, komma för övrigt icke att nedlägga vapnen på grund av det nya förstörelsemedlet. De behöva sin beväpning för att hålla de nämnda folken i tygeln. Och de behöva ej frukta något gaskrig från de senares sida. Anhängarna av

ett militärväsende imponeras tydligen icke alls av den uppenbara faran och komma säkerligen icke heller att fästa avseende vid framkomna förslag att bygga om våra städer. Det nyligen framlagda utkastet till stadsplan för viss del av Ladugårdsgårde i Stockholm säges enligt beskrivningen skydda stadsplanen mot faror från tyngre gasers nedkastande vid luftanfall. Men hur går det med de andra stadsdelarna?

I Nordamerika lära militära etablissemang fortfarande vara förlagda ute på landsbygden. Hos oss ha kaserner med lantlig belägenhet flyttats till städerna, och i anslutning till denna militärpolitik har flottans huvudstation nyligen förlagts till hjärtat av huvudstaden. Icke heller i detta spektakel lär någon benägenhet till förändring vara att förvänta. Möjligen beror detta därpå, att man i sitt tysta medvetande icke tror så mycket på, att landet blir utsatt för något anfallskrig. Den som fruktar ett flyganfall måste dock nu medverka till de militära etablissemangs utflyttning samt för övrigt påfordra en internationell lagstiftning, som reglerar rätten att nedkasta bomber från flygflottor.

Den febrila diskussionen på senare tider i Sverige om gaskriget är ganska farlig. Den hotar att insvepa oss i en krigshypnos med förglömande av fredens landvinningar och den ringa sannolikheten för vårt lands indragande i ett krig. Nu uppmarschera på dagordningen ombyggnad av våra städer och kolossala rustningar mot gaskriget. Vi befinna oss med andra ord i en barnkammare. Vilja vi förjaga från våra kuster denna skräckstämning, står oss dock tillbuds ett radikalt och ärofullt botemedel: den omedelbara och fullständiga avrustningen.

Med åberopande av vad sålunda anförts och under hänvisning jämväl till mina tidigare detaljerade framställningar i riksdagen rörande olika delar av fredsfrågan hemställes,

att riksdagen ville begära Kungl. Maj:ts initiativ till att, i anslutning till ovan angivna riktlinjer, en ledande tanke och en ordnande hand läggas på svensk utrikespolitik och dess arbete för fredsfrågans lösning.

Stockholm den 31 januari 1929.

Carl Lindhagen.